

CONSTANȚA, MANGALIA ȘI ȚINUTURILE DOBROGENE ÎN MEMORIALUL DE FRŊNT AL LUI HÉCTOR DE BÉARN (1828)

ADRIAN-SILVAN IONESCU

Deși dedicată aproape în exclusivitate documentarismului peisagistic și arhitectonic, opera lui Héctor de Béarn se încadrează, totuși, reportajului de front pentru că a fost elaborată la vreme de război. Mai mult, urmărind etapele parcurse de trupe, ea se constituie într-un adevărat jurnal de campanie.

Doi prestigioși cercetători ai activității artistice a călătorilor francezi prin țările române — Ioan C. Băcilă¹ și G. Oprescu² — i-au consacrat lui Héctor de Béarn câteva pagini de pertinente comentarii. Cel dintîi a făcut un catalog al planșelor care priveau direct ținuturile noastre, în vreme ce al doilea, folosind nu exemplarul de la Biblioteca Academiei Române, ci unul de la Bibliothèque Nationale din Paris, s-a lansat în judicioase analize plastice, făcînd și citeva colaționări ale unor imagini cu anumite pasaje memorialistice insoțitoare. Dar nici unul dintre ei nu a intrat în amănunte și nu a studiat în profunzime textul prin coroborarea sistematică a lui și a desenelor. Din această cercetare comparativă se pot desprinde concluzii salutare în favoarea creatorului și a remarcabilului său simț de observație, a curiozității cu finalități științifice și a acribiei sale de memorialist dornic să immortalizeze atît prin slovă cit și prin linie, marea aventură de sorginte romantică la care fusese invitat să ia parte și pe care nu avea să o mai repete vreodată. Datorită sîrguinței sale din acele câteva luni de campanie azi posedăm o valoroasă și detaliată lucrare cu aspecte ale Dunării de Jos,

Mării Negre și Dobrogei din primele decade ale secolului al XIX-lea.

Héctor de Béarn fusese atașat, împreună cu doi veri ai săi, pe lingă persoana generalului duce Casimir-Louis-Victorien de Mortemart³, trimis de regele Franței, Carol X, ca ambasador la curtea țarului Nicolae I și, în primul rînd, ca observator al războiului ruso-turc din 1828, care abia izbucnise.

Pagina de titlu a albumului lui Héctor de Béarn „*Quelques souvenirs d'une Campagne en Turquie*”

Bolgrad-Tobolskaia

Kurgan Vizir

Babadag

La scurt timp după încheierea ostilităților, Héctor de Béarn își publică impresiile de călătorie și de front într-un album litografiat unde își demonstrează atît calitățile literare, cit și cele plastice. Albumul poartă titlul *Quelques souvenirs d'une Campagne en Turquie*, are dimensiunile 45 × 30,5 cm și conține 124 de pagini, jumătate cu ilustrații, jumătate cu text. Textul este imprimat prin litografiere pe hîrtie mai subțire, filele acestea fiind intercalate cu desenele trase pe hîrtie mai groasă, de bună calitate. Este interesant că aceste fragmente de jurnal sînt imprimate pe contrapagină dînd astfel posibilitatea privitorului să aibă în același timp sub ochi și textul și planșele ce-l ilustrează, putînd astfel să înțeleagă mai bine pasajele parcurse. După afirmația lui G. Oprescu, se pare că întreaga execuție, inclusiv litografierea, aparține autorului⁴, fapt uimitor pentru un tînar de origine nobilă care să stăpînească în așa de înaltă măsură artele grafice incît să se angajeze singur la o asemenea lucrare laborioasă. Planșele au un fond gălbui dat de o fontă special aleasă pentru obținerea de efecte mai calde care să fie congruente cu moliciunea și lejeritatea artei litografice întrebuițată la desen. Pentru lumini și tonalități mai deschise decît acest fond s-a făcut uz de o piatră specială cu care a fost imprimat albul — este evident că acesta nu a fost obținut din păstrarea imaculatului hîrtiei, așa cum aserțează G. Oprescu. Realizatorul planșelor avea o mină extrem de sigură, versată în minuirea cretei și în redarea unei mari varietăți de griuri cu diverse intensități, de la cele mai profunde pînă la cele mai străvezii. Fuga perspectivală și respectarea proporțiilor firești, anatomia umană și animală, diversele genuri plastice abordate — de la peisaj la natură statică, de la scenă de gen la compoziție bataillistă — nu aveau nici un secret pentru Héctor de Béarn, fapt ce-l adjudecă între amatorii cu real talent de la care nu putem decît regreta că nu posedăm mai multe lucrări.

Despre biografia acestui insolit reporter francez nu știm nimic; trecerea lui prin viață este marcată pentru noi doar de acest amplu și interesant album. Este

drept că, stat majorist fiind, obligat deci să rămînă pe lingă generalul său, autorul nu se aflase niciodată în prima linie și nu observase evoluția luptelor cot la cot cu soldații, ci doar le consemnase din auzite și se deplasase în locurile pe unde trecuse pojarul înceștării armate la scurt timp după derularea lui. De altfel, și reportajul de război era la începuturile sale, iar noțiunea și implicațiile lui încă necristalizate. Avea să treacă aproape o jumătate de secol pînă ce, gazetari și artiști curajoși, își vor risca viața, pe aceleași meleaguri dunărene și tot într-un conflict oriental, pentru a trimite redacțiilor lor materiale inedite și strict autentice de la teatrul războiului din 1877—1878. De aceea, cu o singură excepție — un angajament al avangardei la Bazargic — luptele și asediile orașelor fortificate nu vor apărea menționate decît în text, imaginea însoțitoare reprezentînd locul deja cucerit. În general, el desenează scene pașnice: trecerea în revistă a trupelor, campamente, vederi de orașe și monumente.

Exemplarul aflat la Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei Române poartă o dedicație și autograful autorului: „à Mr. le Comte de Breteuil/H. de Béarn”. Pe pagina de titlu apare o frumoasă compoziție cu trofee — mixtură de natură statică plasată într-un peisaj: o lespede din mijlocul imaginii pe care este scris titlul, este încadrată în stînga de două steaguri rusești (unul cu acvila bicefală pe el), o raniță, o cuiasă pe care e așezată o căciulă de husar și sprijinită o sabie, o tunică și o șapcă rusească; sub aceste simboluri ale învingătorilor sînt aruncate, în dezordine, un turban, un șal persan, o sabie și o pușcă orientală. Pentru a accentua această sugerare a învinșilor apare profilat și minaretul de moschee, din spate, între cele două steaguri ale țarului, ca și tuiul din partea dreaptă, ușor aplecat spre centru și închizînd compoziția ce ar fi avut tendințe divergente din cauza palmierului inclinat spre exterior, aruncîndu-și umbra spre tunul cu țeava îndreptată spre privitor și cu fitilul aprins, sprijinit alături, de afet; pentru a contrabalansa aglomerarea de arme și echipament din stînga, în

dreapta, în fața tunului apare un butoi de pulbere, o găleată pentru stins fitilul și o piramidă de ghiulele.

Urmează un prolog sub forma unei epistole dedicative în care Héctor de Béarn adresându-se în mod familiar unchiului său, ducele de Mortemart, explică de fapt de unde a pornit ideea închegării lucrării și mobilurile avute:

„Dragul meu Casimir,

În timpul excursiilor noastre septentrionale și meridionale am luat niște note dar pe unele le-am uitat, în vremuri mai puțin fericite. Întâmplarea mi-a adus în mod special sub mână mai multe crochiuri luate după natură în timpul sejurului nostru în Turcia și m-am amuzat punându-le pe curat și adăugându-le un cuvânt explicativ despre localitățile și circumstanțele în care le-am avut sub ochi.

Am considerat că acest mic Album al unuia dintre elevii dumneavoastră în materie de război și de diplomatie v-ar face plăcere. Îmi amintesc de ceea ce ați fost, peste tot, pentru mine și doresc să vă amintiți că nu este altă persoană pe lume care să vă fie prieten și mai sincer devotat ca vechiul dumneavoastră atașat H. de Béarn”.

Pe 1 mai, ambasadorii părăsesc Franța îndreptându-se spre punctul de întâlnire cu trupele țariste. Pe 19 mai ajung la Brest-Litovsk. După mai multe zile de călătorie prin sudul Basarabiei se găsesec în apropierea Dunării unde, în jurul localității Bolgrad-Tobolskaia — înființată doar de șapte ani și populată în mare măsură de moldoveni și bulgari — este stabilită tabăra. Zona este extrem de aridă — o stepă întinsă, fără denivelări și fără arbori. De aceea, în jurul locuinței țarului fuseseră plantați cițiva plopți aduși cu greutate tocmai de la Ismail, pentru a da un simulacru de umbră; dar nici ei nu prinseseră în solul sărătușos și frunzele lor îngălbenite dădeau un aspect trist aceluia loc⁵. Francezii sint prezentați mareșalului Petr Cristianovici Wittgenstein (1768—1834), comandantul suprem al trupelor ruse și șefului său de stat major, generalul Ivan Ivanovici Dibici (1785—1831), ca și altor ofițeri superiori, care-i primesc foarte bine și-i adoptă imediat. A doua zi, 1 iunie, fiind progra-

mat ca Nicolae I să treacă în revistă trupele înaintea traversării fluviului, oaspeții înnoptează acolo, împărțâșind rigoriile campaniei ca orice ostaș oșelit în lupte „*dormind foarte bine pe paiele cailor*”. Împăratul le arată toată cinstea cuvenită rangului și poziției lor oficiale și le trimite cai din proțiile-i grajduri.

Parada are loc pe un timp superb. Memorialistul are numai cuvinte de laudă la adresa trupelor cu o ținută admirabilă, cu o cavalerie și artilerie bine dotate. „*După revistă furăm prezențați pentru a doua oară Împăratului care a vorbit destul de mult cu fiecare dintre noi; ambasadorul (ducele de Mortemart, n.n.) a fost plasat la dreapta sa iar noi foarte aproape de el, pentru a prinză la o masă întinsă într-o piață din Bolgrad, sub un cort imens*”⁶. Plansa alăturată prezintă tocmai cele cîteva case din acea colonie și uriașul cort ce slujea de sală de mese cu plopii plantații adhoc și mai mulți ofițeri stînd de vorbă. În planul secund se vede campamentul trupelor, nenumăratele lor corturi ce se întind pînă la orizont.

Dunărea este forțată, cu succes, de cazacii zaporojeni. Pe 12 iunie podul de vase lega deja cele două maluri în dreptul localității Satu Nou (conotată de autor Satunowa) și trupele încep trecerea, care nu este lipsită de peripeții din care se împărțășește chiar și Héctor de Béarn: „*Niște cămile întrebuințate în serviciul de transport al armatei au refuzat multă vreme să treacă pe pod și nu odată au speriat caili, prea puțin obișnuiți cu asemenea întâlniri: cursierul meu a fost unul dintre cei mai înspăimîntați și, gîndind la săriturile sale într-o parte, ne-a aruncat pe amîndoi în fluviu*”⁷. Ajuns cu bine pe celălalt mal, ducele de Mortemart trimite la Paris primul său raport privind evoluția campaniei. Litografia însoțitoare este plină de picturalitate. Imaginea a fost luată de pe o înălțime ce surmonta drumul, chiar de lîngă steagul ce flutură mîndru în vînt. Ultimul eșalon de infanterie, urmat de un tun cu servanții și chesonul său coboară la vale spre marginea apei. Pe podul de vase se observă cum soldații trec, în ordine, în formațiuni compacte, strict

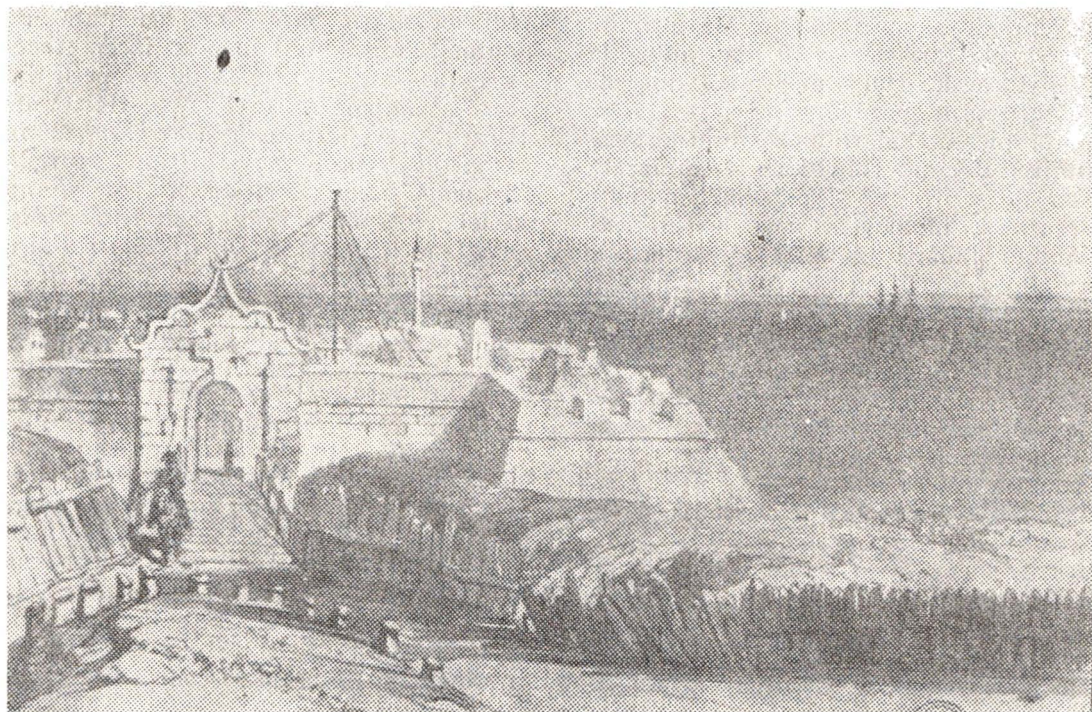
delimitate. Cei ajunși pe celălalt mal se disting prin ceață. Pe oglinda fluviului liniștit plutesc mai multe vase mici, cu pinzele întinse, destinate atît pazii podului, cît și transportului de materiale și comunicări rapide între țărmuri.

Următoarea etapă este la Kurgan Vizir unde tabăra este aranjată în jurul impozantului tumul păgîn — ce dă naștere la diverse speculații simili-arheologice — și care era folosit de ruși drept punct de observație. Isaccea căzuse între timp și francezii merg să o viziteze împreună cu alți ofițeri ruși. Constată că fortificațiile orașului erau slabe și dominate de teren în multe părți. Intrînd într-o cafenea turcească, observă că localnicii ațiția cîți mai rămăseseră erau absolut indiferenți și nici măcar nu întorceau capul spre cuceritori. Sint însă primiți de pașă, fostul comandant al trupelor locale: „(...) încă tînăr, el era de talie înaltă și cu fața severă; obținînd de la Împărat permisiunea de a părăsi orașul, el trebuia să plece a doua zi; o parte a casei sale căzuse pradă flăcărilor; ni s-a

spus că femeile și comorile sale erau ascunse într-o moschee ruinată de la care el nu-și lua ochii. Ne-a arătat armele pe care Împăratul i le lăsase și care erau destul de frumoase; nouă ne-a oferit cafele și pipe în vreme ce oamenii săi au oferit alor noștri un șerbet cu lapte de cămilă pe care-l puneau cu o lopată într-un mare hîrdău de o curățenie mai mult decît dubitabilă”⁸. Planșa reprezintă tocmai moscheea ruinată în care pașa își pusese la loc sigur avutul — haremul și sculele de preț; alături este un cimitir cu pietre strimbe și căzute. Pe colțul unui zid dărăpănat stă, într-o stoică așteptare, o barză în vreme ce alta planează, elegant, pe cer.

Urmează un peisaj à vol d’oiseau al frumoasei văi în care se afla Babadagul care, după zilele toride de marș prin cimpuri goale, îi recompensează cu vegetația bogată și lacul apropiat, unde toată lumea s-a scăldat după pofta inimii⁹. În centrul imaginii se vede o construcție rectangulară albă, impunătoare care era cazarma. După o scurtă descriere a

Constanța

acestui edificiu recent terminat dă și o vedere din interior unde, în mijlocul careului format din zidurile de incintă se află o mare fântină unde pot să se adape mai mulți cai deodată. Fântina are și o placă de marmură cu o inscripție dedicativă a sultanului Mahmud, cel din ordinul căruia fusese ridicată.

Pe 21 iunie este primită vestea cuceririi Măcinului și Brăilei. Bucuria este generală și, cu tot timpul intunecat, anunțând furtuna, seara se ține un Te Deum la Kara-kioi (conotat Karatai). Trupele în mare ținută, strinse în jurul unui altar de campanie, fanfarele tuturor regimentelor interpretează imnul imperial, în vreme ce, din depărtare, tunelele furtunii se împleteau cu bubuiturile tunurilor ce asediau Constanța. Atmosfera era măreață și solemnă, iar litografia alăturată reușește să întărească textul prin efectele de griuri vibrante de pe cerul întunecat prin care mai străbate cite o rază pierdută de soare, concordând cu masa de soldați ce ascultau, smeriți, slujba. Corturile albe din fundal sînt singurele pete deschise ale acestei compoziții.

Peste citeva zile se află că și Constanța și Hirșova au fost ocupate de ruși. Statul major se găsea însă departe de acele locuri, cantonat la Carasu pe 25 iunie. Memorialistul dă explicația locală a acestui nume care în turcește înseamnă „apă neagră”, ceea ce i s-a confirmat de cele două lacuri din preajmă ale căror unde aveau o nuanță foarte închisă. Planșa desenată de el prezintă tocmai aceste lacuri inconjurate de dealuri sterpe. Pe coama unuia dintre ele se observă tabăra, organizată foarte riguros, în formă geometrică. În prim plan se văd două troici în care se află niște ofițeri superiori cu bicornuri pe cap, poate chiar ambasadorul și aghiotanții săi, porniți într-o excursie prin împrejurimi. Obiectivul lor este dezvăluit de următorul desen cu *Vechia albie a Dunării*. Este un peisaj specific de baltă, cu trestii și vegetație bogată din care își ia zborul o pasăre de apă. În planul al doilea se înalță niște stînci semețe. Aici are autorul ocazia să vadă și Valul lui Traian care îl impresionează foarte mult și-i de-

dică un întreg paragraf: „Dintre toate lucrările romanilor în Turcia, Valul lui Traian este cel pe care timpul l-a respectat cel mai mult. Păstrat, aproape intact, pînă astăzi, acest zid de apărare se întinde de la Rasova la Constanța, pe o lungime de peste 25 de leghe; el era destinat să oprească invaziile barbarilor; este un bulevard colosal de pămînt, flancat de ambele părți de un șanț larg și extrem de adînc; în el au fost făcute deschideri pentru a ușura retragerile sau ieșirile; fiecare din aceste deschideri era apărută de o fortificație ale cărei contururi încă se disting foarte bine. Valul lui Traian este o construcție care va demonstra încă multă vreme grandoearea și forța autorilor lui”¹⁰

Una dintre puținele compoziții bataliste realizate în acest album este o ciocnire a cavaleriei rusești cu cea turcă în fața Bazargicului. Scena, realizată în mic spre a putea cuprinde și vederea generală a orașului, este plină de dramatism. Din dreapta vine în galop un corp de osmanlii. În stînga, un rus a capturat un steag pe care turcul rănit îl ține încă strins de hampă. Cițiva camarazi îi sar în ajutor în vreme ce niște ruși își descarcă armele înspre ei. Încleștarea are loc în preajma unui cimitir ale cărui pietre tombale au turbane în virf — această alăturare devine un adevărat memento mori pentru combatanții ce nu-i iau în seamă mesajul. De altfel, chiar campamentul lor va fi așezat lingă un cimitir care se întinde, ca o pădure de piatră, pe coamele dealurilor ce încadrează localitatea.

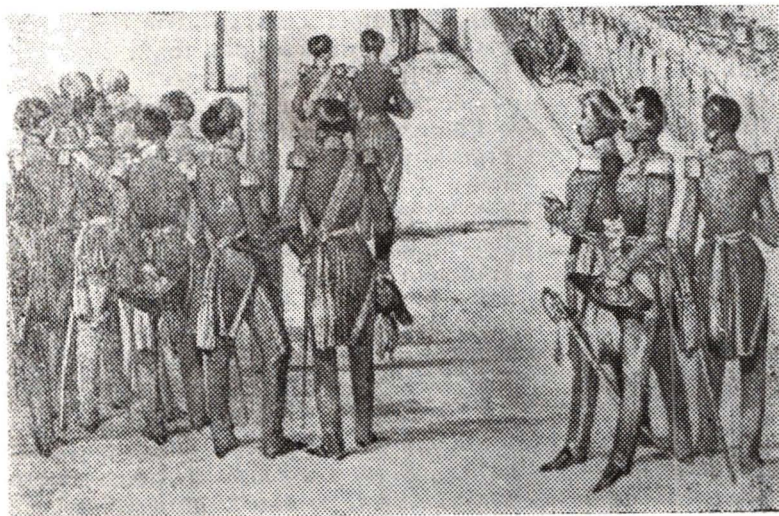
Intrînd în Bazargicul părăsit de populație, este șocat de lipsa de igienă: „(...) înainte de a lua în stăpînire orașul a trebuit să fie purificat pentru că totul era de o murdărie revoltătoare. Mai multe fîntîni erau astupate, altele infectate cu săpîn și cadavre care fuseseră grămădite acolo”¹¹. La aceste neajunsuri se mai adăuga și numărul mare de ciîni care, ca în orice așezare orientală, hălăduiau pe străzi: „Abandonînd orașul, locatarii nu și-au luat, din păcate, și ciîni: haite întregi de astfel de animale moarte de foame hoinăreau prin oraș și în jurul mormîntelor. Noaptea cînd împresurau tabăra, urlul lor era insuportabil și, de mai multe ori, a trebuit să se tragă asupra lor

pentru: a-i îndepărta”¹². Totuși, acesta este un oraș mare, cu multe străduțe înguste, douăsprezece moschei, patru bazaruri și câteva case foarte frumoase. Unele străzi aveau chiar trotuare în vreme ce, pe altele, erau așezate din loc în loc pietre mari pe care se putea pași fără ca trecătorul să se murdărească ori să se stropescă pe timp ploios. Litografia prezintă un peisaj urban cu un aspect destul de plăcut prin vegetația abundentă de palmieri și alți arbori mai puțin tropicali ce creșteau prin curți. Casele sînt acoperite cu olane. În stînga se vede chiar unul dintre trotuarele despre care vorbea în text. În mijloc apar două moschei ce-și înalță minaretele zvelte spre cer — cea din fundal nu mai are însă acoperișul conic, probabil zdrobit de vreo lovitură de tun în timpul luptelor. Curiozitatea de occidental îl împinge pe autor să viziteze și interiorul moscheii căreia îi face o amplă descriere — ce-i drept cam naivă și plină de supoziții, ca acela ce ia prima dată contact cu formele de civilizație musulmană și, necunoscînd amănuntele de cult, nu-și poate explica anumite obiecte și ornamente: „În fundul moscheii principale, în fața ușii de intrare, se vede o nișe (mihrab **n.n.**) ornată cu multe picturi de diverse culori reprezentînd, fără îndoială, niște embleme; alături, sprijinit de perete, se înalță un fel de amvon (mimbar, **n.n.**) la care se urca pe o scară dreaptă; ceva mai departe erau lipite două desene mari supraîncărcate de inscripții și de picturi foarte ciudate, pe care mi-am permis să mi le însușesc. În plus, pereții aveau trasăți pe ei mari litere care ni s-a spus că sînt versete din Coran. La dreapta și la stînga intrării se aflau plasate niște tribune. În rest nu mai este nimic în interiorul unei moschei care să fie grăitor pentru imaginație; ceea ce am găsit cel mai remarcabil în acest monument este minaretul a cărui formă zveltă și elegantă se ridică atît de grațios în aer și din înălțimea căruia am descoperit, în depărtare, vederea cea mai întinsă și mai variată”¹³. Desenul, foarte corect, ca toate pe care le execută memorialistul-artist Héctor de Béarn, este chiar mai elocvent decît textul. Prin marile ferestre zăbrelete intră o lumină strălu-

citoare ce accentuează albeața pereților și lipsa oricărui ornament afară de mihrab. Acesta este însă o bijuterie de minucie decorativă. Balustrada groasă și stilpii puternici de lemn, patinați de timp, dau un contrast plăcut și o întunecare a primului plan ce evidențiază liniștea monumentului părăsit de credincioși în care se aflau doar cei cinci ofițeri vizitatori care, de altfel, și conversează între ei, destul de indiferenți la detaliile constructive și ornamentale.

Pe 13 iulie are loc o slujbă religioasă ocazionată de ziua de naștere a țarinei. Aceasta se desfășoară sub un cort imens, întins în plin cîmp. Marginile fuseră ridicate pentru ca și trupele, în mare ținută, să poată asista la ceremonie. Țarul stătea în față, în preajma altarului; după el urma ducele de Mortemart în fruntea statului major general. S-ar putea ca aici să identificăm și autoportretul autorului între cei trei ofițeri ce stau oarecum mai retrași de restul grupului, în dreapta, în prim planul imaginii. Numărul lor coincide cu cel al nepoților deveniți adjutanții ambasadorului francez: Henri de Mortemart, Perault de Carussol și Héctor de Béarn. Unul este total cu spatele dar ceilalți doi — unul blond, altul brun — sînt în profil și trăsăturile li se disting foarte bine. În momentul respectiv nu existau mari diferențe de croi între uniformele rusești și cele franțuzești ci numai de nuanțe, iar planșa fiind necolorată este greu să ne pronunțăm asupra naționalității celor trei ofițeri. Și, apoi, nu ar fi fost imposibil ca oaspeții francezi să fie îmbrăcați, din curtoazie, chiar în uniforme rusești, fapt ce se practica frecvent pentru a face plăcere gazdelor. Ori-cum, neposedînd pînă în prezent un alt portret al lui Héctor de Béarn, este greu să ne pronunțăm cu certitudine asupra chipului său, problema rămînînd doar în stare de supoziție.

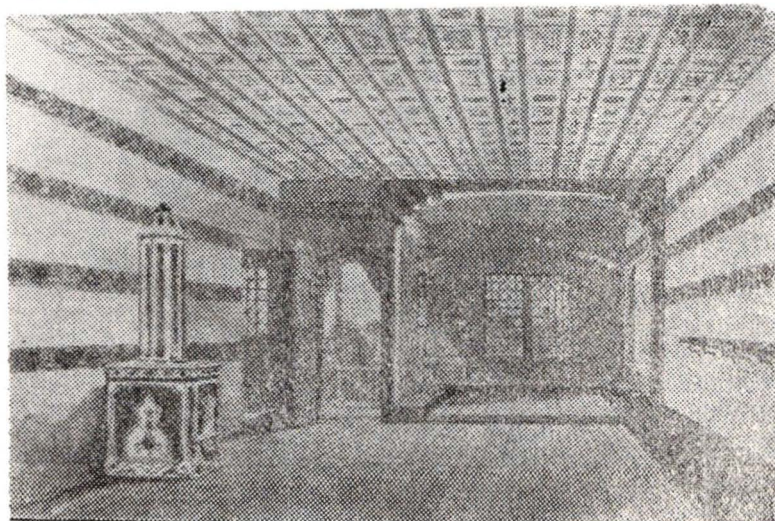
A doua zi tabăra este ridicată și marșul este continuat. Un atac turcesc asupra coloanei este șarjat și zădărnicit de cavaleria rusă, — dar evenimentul este consemnat doar în treacăt, fără a fi însoțit de vreo imagine, căci nici la acesta nu asistase și, cu probitate, autorul nu vrea să inventeze nimic, propunîndu-și

Detaliu din imaginea de la pag. 50 – unul dintre cei trei ofițeri din dreapta este, probabil, autorul

Casa pașei din Bazargic

Camera femeilor pașei din Bazargic

să realizeze numai schițe după fapte la care participase direct.

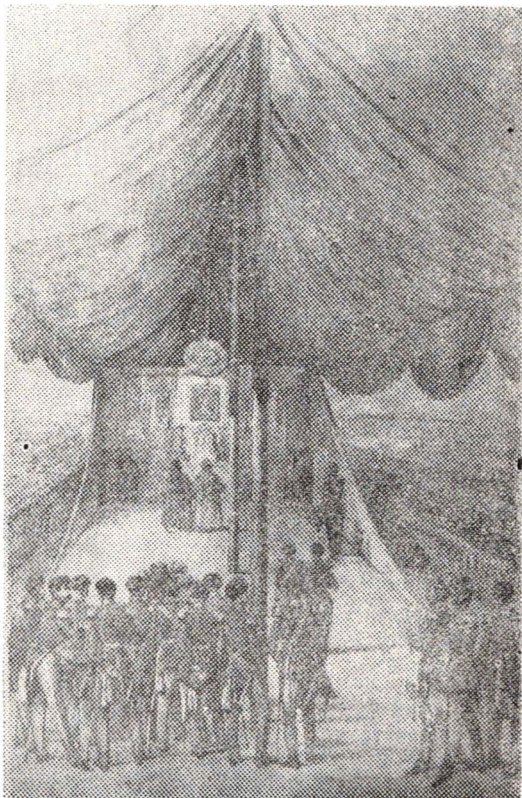
Asediul Șumlei prelungindu-se, țarul hotărăște să plece la Odesa pentru a se întâlni cu țarina și-i invită și pe francezi să vină acolo. Pe 4 august ei pornesc înspre Constanța, avind prilejul să revadă Bazargicul căruia îi consacră o vedere generală și alte două imagini de detaliu — casa pașei, exterior și interior: „*Printre mai multe case remarcabile cea care ne-a atras în mod special atenția a fost cea a pașei: aşezată în mijlocul unei curți vaste, mai multe etaje și mai multe galerii adânci îi dădeau un aer de eleganță și grație: toate coloanele, toate balcoanele toate ornamentele acoperişului erau din lemn artistic și perfect lustruit; mici jeturi de apă cădeau într-un bazin (aflat) în mijlocul unei săli de la parter, ornată cu marmură; câteva divanuri erau aranjate unul după altul în aceeași sală (...). O poartă a mării curți a pașei din Bazargic se deschidea spre o grădină destul de drăguță în mijlocul căreia se înălța casa ocupată altădată de femeile seraiului său (de fapt, harem, n.n.). Împărțirea acestei locuințe nu oferă nimic remarcabil. Câteva camere goale; o sală, unde se adunau femeile în timpul zilei, era decorată cu lemnărie admirabil sculptată. Se vedea o mare sobă, un divan care domnea înconjurând camera și un fel de alcov ieșind în afară spre grădină. Plafonul era, de asemenea, sculptat și când această cameră, garnisită cu bogate covoare, era animată de prezența frumoaselor prizoniere, acest interior era foarte agreabil, iar curioșii vizitatori aveau de ce regreta că l-au găsit gol”¹⁴. Într-adevăr, atit exteriorul cit și haremul denotau somptuozitatea orientală atit de lăudată de călători, pe care nici chiar pustietatea și părăsirea nu i-o putuseră lua.*

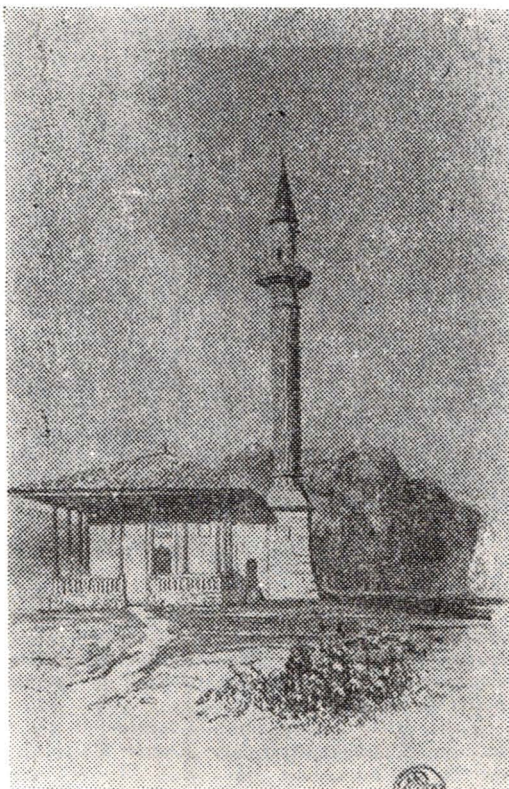
Pentru că în fiecare seară soldații își omorau timpul și dorul de casă cîntînd în tabără iar ducele de Mortemart le dăduse cîte o mică recompensă pentru trăirile estetice oferite de glasurile lor bărbătești ce interpretau cîntece naționale, aceștia îi arată grațitudinea lor luîndu-l pe umeri, aruncîndu-l în sus și prinzîndu-l pe brațele lor puternice. Această compoziție anecdotică redă un aspect insolit al orelor de repaus din tim-

pul campaniei cînd, pentru destindere, oamenii se distrau din toată inima și, fără a friza lipsa de respect, îi cooptau și pe superiori în amuzamentul lor.

Căldura în continuă creștere, drumul plin de praf și fără fîntini ori ape curgătoare îl fac pe tînărul memorialist francez să aprecieze în primul rînd cantitatea de apă ce este găsită, la discreție, în Mangalia. El conotează numele localității Mangalia și spune că este un oraș mic, fără port, deși situat chiar pe malul Mării Negre. Se acordă trupelor o zi și jumătate de odihnă, timp în care și Héctor de Béarn se poate bucura de peisaj și desenează moscheea de curînd ridicată: „*Plaja era foarte frumoasă, marea perfect calmă; oameni și animale au plouat în mai multe reprize. Moscheea nou construită mi-a părut foarte elegantă; am fi păstrat o amintire plăcută a acestei*

Te Deum pentru ziua de naștere a țarinei (13 iulie 1828)

Mangalia

opriți la Mangalia dacă noaptea n-am fi fost devorați de o multitudine de insecte înaripate și neînaripate care nu au permis nimănui să închidă ochii”¹⁵.

În sfârșit, pe 11 august intră în Constanța (conotat Kustengé, după vechiul nume turcesc): „Acest oraș așezat pe malul Mării Negre nu are port ci este doar un punct de debarcare; dinspre uscat el este apărat de un simplu zid cu bastioane, fără drum acoperit și fără palisade; o baterie era în ambrăzuri”¹⁶. Din desenul său ce reprezintă parte din acest zid crenelat, el pare destul de solid și bine construit, evazîndu-se spre bază. Impozanta poartă de intrare are un coronament în acoladă terminată în vîrf cu o semilună cioplită în piatră. Podul ce duce spre ea este păzit de un cazac călare. Peste ziduri se văd casele orașului și cupola unei biserici creștine, dominate însă toate de minaretul unei moschei. Cum Héctor de Béarn știa totdeauna să-și echilibreze

compoziția, în partea dreaptă dă o deschidere spre mare care, cu tonalitatea ei închisă și suprafața liniștită, contracarează agitația geometriei acoperișurilor și albeața zidurilor. Pe unde plutesc mai multe corăbii, cea mai apropiată, aflată în radă, fiind probabil „Flora” pe care s-au îmbarcat ei pentru a porni spre Odesa. Despărțirea de cazacii atașați lor ca ordonanțe și gărzi a fost grea și plină de duioșie, aceștia sărutîndu-le mîinile și aruncîndu-se călări în valuri pentru a însoți cit mai departe barca ce-i purta spre corabie.

După răstimpul petrecut în frumosul port pontic, francezii se întorc la teatrul războiului din Balcani, tot pe mare; cu corabia „Panteleimon”. Destinația era Varna așa că în fața Constanței opresc doar „în pană” pentru a lăsa și a primi mesaje. Această oprire oferă autorului posibilitatea de a immortaliza orașul văzut din larg, cu faleza lui înaltă, zidurile albe și minaretul suplu. Peisajul realizat este foarte frumos, cu marea ușor vălurită pe care plutește o barcă. În stînga se află cîteva corăbii la ancoră, iar în dreapta bastimentul lor și alte două mai în spate. Aceasta este ultima imagine dedicată ținuturilor noastre de atentul ofițer documentarist Héctor de Béarn ce, prin opera sa plină de exactitate, în care impresia scrisă și cea desenată fac un tot indivizibil, marchează începutul unui gen nou în literatură și în plastică — **reportajul de război**.

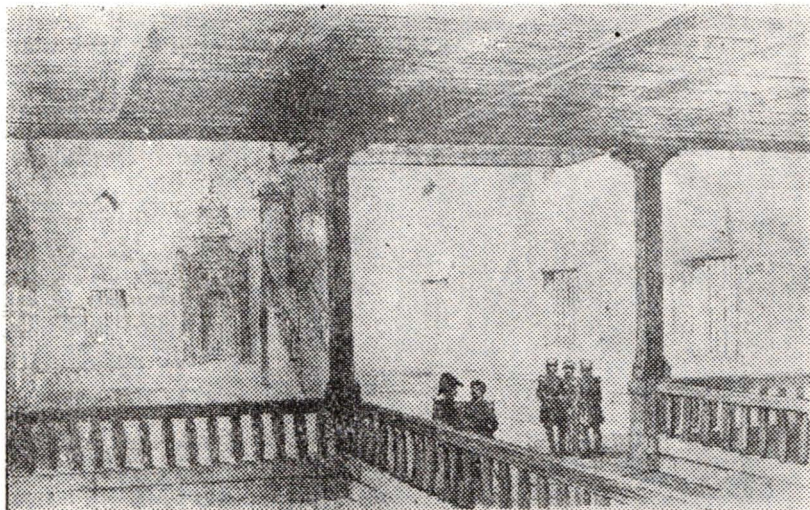
NOTE

¹ Ican C. Băcilă, *Pictori francezi prin țara noastră 1828–1856*, Biblioteca „ASTRA” nr. 8, Sibiu, 1923, p. 1-9

² G. Oprescu, *Țările române văzute de artiști francezi (sec. XVIII și XIX)*, Cultura Națională, 1926, p. 18–21.

³ Casimir-Louis-Victorien de Rochechouart, prieten de Tonnay-Charente, duce de Mortemart (1787–1863) aparținea unei ilustre familii nobiliare ce se zicea că-și avea rădăcinile tocmai în secolul al XII-lea. La izbucnirea Revoluției Franceze pleacă în exil împreună cu familia sa dar, în 1801 se întoarce în patrie. Intră în armată, și, în 1806 primește gradul de sublocotenent în regimentul 1 Dragoni cu care ia parte la campania din Prusia și apoi la cea din Polonia. În bătălia de la Friedland

Interiorul moscheii
din Bazargic

RÉSUMÉ

este decorat pentru brazură chiar pe cîmpul de luptă. În 1809 ajunge adjutant al generalului Nonsonty și se distinge în luptele de la Essling și Wagram. În 1810 devine ofițer de ordonanță al lui Napoleon. Este trimis în misiune în Olanda și Danemarca spre a inspecta țărmurile mării în acele locuri. Participă la campania din Rusia din 1812. În 1813 este decorat cu Legiunea de Onoare în grad de ofițer. Nu ia parte la campania din 1814 și, după abdicarea împăratului, îi jură credință lui Ludovic XVIII care îi dă comanda gărzii elvețiene și îl face **pair** al Franței. În 1815 îl însoțește pe rege în exil, la Gand. Pentru meritele sale este acoperit de onoruri: este făcut general-maior al gărzii naționale din Paris, căpitan-colonel al gărzii personale a regelui, mareșal și mare ofițer al Legiunii de Onoare. În luna mai 1828 este numit ambasador la St. Petersburg, funcție deținută pînă în 1830 cînd revine în țară. În timpul revoluției din iulie 1830 care-l răstoarnă pe Carol X, este făcut președinte al noului cabinet guvernamental. După revoluție intră în Camera Pairilor. În 1831 i se conferă marca cruce a Legiunii de Onoare. I se dă comanda diviziei militare din Bourges. În 1852 este chemat în Senat (cf. G. Vapereau — *Dictionnaire universel des contemporains*, Paris, 1858 și 1870—1873).

⁴ G. Oprescu, *op. cit.*, p. 18.

⁵ Hécator de Béarn, *Quelques souvenirs d'une Campagne en Turquie, 1828*, p. 9.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 11.

⁸ *Ibidem*, p. 13.

⁹ *Ibidem*, p. 14.

¹⁰ *Ibidem*, p. 19.

¹¹ *Ibidem*, p. 21.

¹² *Ibidem*, p. 22.

¹³ *Ibidem*, p. 22.

¹⁴ *Ibidem*, p. 38, 39.

¹⁵ *Ibidem*, p. 41.

¹⁶ *Ibidem*, p. 42.

Hécator de Béarn est l'un des premiers mémorialistes de guerre à illustrer ses impressions d'une manière éloquent; il crée ainsi un album d'art documentaire très intéressant, dans le premier quart du XIXe siècle.

Jeune officier d'état major, Hécator de Béarn est nommé aide-de-camp du général Mortemart, duc de Rochechouart, qui avait été accrédité attaché militaire auprès du tsar Nicolas Ier pour observer l'évolution de la campagne de 1828 contre les Turcs. Hécator de Béarn arrive en Dobroudja en cette qualité et, de par sa position privilégiée, sans commander une unité qui l'aurait détaché et éloigné de l'activité du quartier général, il peut observer et analyser pertinemment les actions qu'on préparait ainsi que les lieux et les gens avec lesquels il prenait contact. Les haltes longues et fréquentes lui donnent la possibilité de s'éloigner du campement et d'admirer le paysage, les vestiges du passé; il écrit ses impressions et fait des croquis dans son carnet de notes. De retour en France, il utilise ces notes de voyage pour un album lithographié („*Quelques souvenirs d'une Campagne en Turquie*”). Ses notes et ses croquis sont dans une relation d'interdépendance, les uns s'adressant à l'oeil, les autres fournissant les dates nécessaires pour la localisation spatiale et temporelle, avec les détails afférents des opérations militaires ou bien des personnalités qui y sont représentées.

Le trajet des armées opposantes, les sites des batailles, les villes conquises, le paysage particulier de Dobroudja, tout cela est présenté chronologiquement. Paysages, architecture et renseignements militaires, tout se retrouve dans sa documentation qui est précieuse de nos jours encore.

L'oeuvre de Hécator de Béarn reste un important document d'époque de 1828 (année importante dans l'histoire des Pays Roumains) pour la Dobroudja, le Bas Danube et le littoral de la Mer Noire.